

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK

UPPSALA

Landsmålsarkivet

9676

Norrbottens

Kärra S. n.

9696

Lundbäck, Ernst, 1936,

Soar på U.L.d.d.s frägel. 27 Åkerus beredning

33 bl. H:o

3 fotos.

Exc-950

sept. 27 Åkerns beredning i rävenälet.

Meddelare: Emma Kristina Fredriksson och J. G. Munkqvist, födda resp. 1868 och 1866 i Orrbyn, Rånää församling, och bosatta där sedan födelsen.

I. Jordbruksredskap.

Handredskap. Till att hacka sönder jorden med använde man en bredbladig hacka, som kallades "jordyx", jä^utyks (-a; -, -en) f. Tuvor hackade man sönder med "flåhacka", flå^ahak (-a; -, -en) f. Dessa hacka var stor och bred samt spetsig.

Sedan gödseln spretts ut på åkern, slog man sönder kokorna med räfsa, vaul. en "harvinnräfsa", d. v. s. en kraftig räfsa

med järnpinnar, här p r m r ä f s (-a; -el. u, -en) f.
 Det kallades att "knappa dynga" knäper
 dⁱ y n g z a. Större jord- och gödselkoker kros-^{är dⁱ y n g z a}
 sades med en träklubba, vilket uttrycktes ^{dⁱ y n g z a}
 med "däna om", dⁱ o n a o m. Klubba =
 k h ä b (-a; -en) f. Hård mark ^{luckrads} och mind-
 re stenar lös gjordes med en "karp", k a r p (-en;
 -a, -an) m. Till att ta upp torv ur diken
 m. m. använde man ett redskap, liknande
 fig. 5: II i frågelistan n:r 30. Det kallades "klösa",
 k l ö s (-a; -en) f., på nederkallemål gräver.
 För gödselpridning m. m. hade
 man grepar av järn med tre el. fyra
 klor, som varo hemsidda. (Skaftet av trä).
 "gräp" = g r ä p (-e; - , gräpa); kallades äv-
 "dynggräp", dⁱ y n g z g r ä p. Klarna benäm-
 nes gräppin (-; - , -an) m. "greppinne".
 'Spade' heter i ränemålet s p ä d a (-n; - , -an) m.

Att vända jorden med spade t. ex. i ett trädgårdsland uttrycktes med spöda öp.

Da man bröt upp stenar ur marken, användes vanligen ett järnspett, som benämndes "spett" spat (-e; -, -a) n. Det kallades äv. järnstör jæ̃nstör (-ŋ; -, -an) m. Ett särskilt slags järnstör var "smesjärnstören", med vilken man stötte hål i marken för "smesarna", d. v. s. stänger, på vilka sädeskärvarna uppsattes till s. k. skylar. snæ̃rsjæ̃nstör = "smesjärnstören." Den var stor och grov och försedd med en klump i ena änden.

Vid barning av sten för sprängning använde man "barrslägga", bæ̃rslæg (-a; -, -en) f. Tunga stenar bändes upp med "järnstör" och en eller flera kraftiga, stål-skodda hävstänger av trä. Dessa kallades "lunnor", lûn (-a; -, -en) f. "lunna". Häv. "Av. lôn

stängens understödspunkt (vaul. en sten eller
^{en}stockände) kallades "avbratt", äbratt (-e; -
 -a) n. Stenar kördes bort på "stendrög", stendrög(-a; -, -en) f.
 "Skjffel" benämndes stjffet (-la; -, -len) f.

Dragaren fastspändes vid kör-
 redskapet (ej vagnar eller kärror) genom en
 draganordning, som kallades "rede", räd(-e;
 -, -a) n. Det utgjordes av två skaklar,
 baktill förenade med varandra genom ett
 tvärstycke, som kallades axel. Skakel = skä-
kel (-n; -, -len) n. äv. rädskelkel
 "redskakel"; "axel" = äksäl (-n; -, -an) n.
 På mitten av tvärstycket fanns en ögla,
 "tuga", som underifrån instacks i körred-
 skapets "tuga" och fastsattes vid denna ge-
 nom ett "skakelträ"; "tuga" = tügu (-; -, -en) f.
 "skakelträ" = skäkelträ (-de; -, -da) n. "Tu-
 garna i "reden" och körredskap voro ursprung-

ligen av björkvidjor och kallades därför vid-
tügen f. "vidjetuga". - Ett bärkraftigt redde sa-
des vara "bördigt", bä^ut jfr "börda".

Det "redde", som användes på vintern var stö-
re och tyngre än det, som ~~sa~~ användes på
sommaren. Det förra benämndes "vinterredde",
vä^mter^rä^d n. och det senare "sommars-⁷" ^{Av vänter-}
redde", sö^mar^rä^d n. ^{räⁱd}

Ärdar. Ärdar heter ät. De typer, som fö-
rekommo, liknade "trekloalen" fig. 18 i frå-
gelista nr: 30, men de hade skaklar och
voro försedda med 3, 5, 7 eller 9 "grev".

Den ärdar kallades också grev^ät
"greväl" och efter antalet "grev" eller "klar" tre-
fem-, sju- eller "niokloal" ni^kl^oa^l.

"Grev" = grev [-e, -, -a] n.

Äi man satte potatis, kördes
färdarna upp med en "stockal", st^äk^ät eller

eller på erat "päral"; pär(-a; -, -en) f.
 "pära" = potatis. "Päral" se fotografi!

"Päralens" stomme utgöres av ett böjt trästycke, "äsen", vid vilken "ärderbullen" är fastsatt. "äs" = as(-n; äs, äsan) m. "ärderbill" = ät-bild(n; -, -an) m. På främre delen av "äsen" satt en "hasafot" hosa fäut(-n; -fäter, -fätren) m. för reglering av bullens djupgående. Hasafotens lodräta skänkel stack upp genom ett hål i äsen och fastkilades i önskat läge med en träkil; fäl(n; fä, -an) m.

"Rist" heter rist(n; rist, -an) m. Kniven eller "risten" satt på en rak eller något böjd äs. Handtaget var itusäгат

"Päral"

↑ Kallades äv.
 'krok' kroat
 (-en; fä, -an) m.

Landsmålsarkivet Uppsala 9696
 Ernst Lundbäck. 1936. RÅNEA

NB.

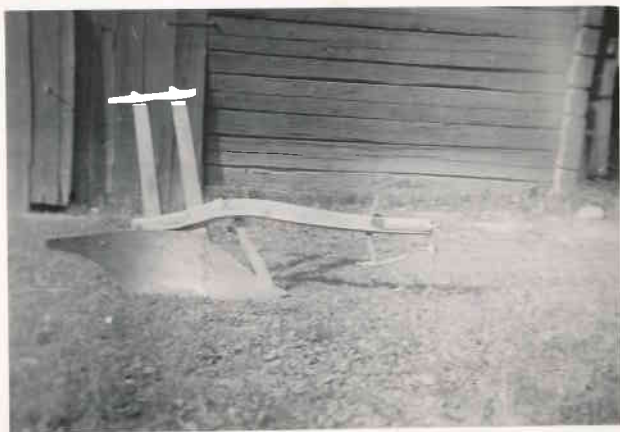
Frgl. 27

och utböjt, så att man fick två handtag.
Risten saknade släpsko.

För att få den första fåran rak körde man vid ristning efter stakar, som utplacerats på tegeu. Vanligen ledde en man hästen, medan en annan skötte "risten". Efter första fåran hanterades "risten" av en man. - Äldst ristade man endast gamla vallar, men sedan myrar började utdikas, även dylika marker. "Rista" heter rist

(riste, riste)

Plog (se fotografi!) kallades åkervält (u; -; -an) m. "åker-
vält". Modernare och större typer, t. ex. över-
munsplögar, kallas
"ristvält", ristvält m.

"Vält".

För ung. 100 år sedan "spadsde" man mestadels vallar (hindor) och åker. Med "spada" avses, att marken sönderskäres med spade i kokor, vilka sedan vändas. Plogar smiddes vanligen i orten. Nils Autou Nordström i Orrbyen var en skicklig "vältmed". Särskilt outvecklade inom Nederkalix och Ranea synas Lidbons i Torä "vältar" ha varit. "Vältarna" kallades efter tillverkaren "Nordströmsvält" och "Lidbonsvält". För 25-30 år sedan började man att köpa plogar söderifrån, t. ex. Forsbacka-plogar, Överums- och Korrahammars plogar.

Det horisontella trästycke, på vilket plogens vändskiva m. m. satt, kallades "äs" $as(-\alpha; \hat{a}, -an)$ m. Vändskivan heter "vältfjöl", $v\grave{a}lt\ f\ddot{j}\ddot{o}l (-a; -, -em)$ f. och var vänd åt höger. Från äsen utgingo och.

på två vertikala släar, sla (-a; -; -en)
 f., och ovanpå dessa satt ett hand-
 tag, varmed plojen eller "vältan"
 styrdes, hånd tag (-e; -, -a)/n. "handtag".
 "Vältan" var även försedd med "hasa-
 fot" för att reglera djupgåendet.
 "Hasafoten" var äldst ett krokigt trä-
 stycke, vars främre del var för-
 sedd med en krok, som hakades
 fast vid en ögla under främre de-
 len av "vältasen". "Hasafotens" bak-
 re del var försedd med ett verti-
 kalt järn, som gick rakt upp ge-
 nom "åsen" och kunde fastsättas i
 önskat läge genom en sprint. På
 ena sidan av "åsen" satt en märta,

i vilken en "träspöd", trēsp^ēūd (-a; -, -en) f., nedstacks. Denna användes till att avlägsna lava och dyl., som ibland satte sig fast på vändskivan. Plogen transporterades på en kärva, om transporten gällde längre sträcka, annars på en släde eller direkt på marken kullstjälpt.

Att smida om en kullstjälpt utsliten plogbill kallades att "stalsätta", stalsäta, el. 'väsäa' bilen, w^ês [w^êst, w^{es}t].

Sladd. Sladdningen avsåg att finfördela den spridda gödseln. För detta ändamål körde man en gran med toppen först över fältet. När hopbundna björkar kördes över tegarna i samma avsikt. 'Sladda' heter släd (släde, släde).

Harvar. 'Harv' heter h^är^v (-a; -, -en) f.

"harva": En gammal harva är "pinnharvan", *pinnhärva* f. eller "sådesharvan". Den bestod av en kvadratisk ram och tvärstänger i denna, vilka jämte rammorna voro försedda med raka pinnar av järn. Andra typer voro "grevharva" (samma typ som i Nederkalix) *grevhärva* f., "rullharva", *rullhärva* f. (samma som i Nederkalix). Något senare typer voro hankmoharva, ett slags rullharva med pullar, som kunde ställas snett, "spadharva", *spödhärva* f. och "fjäderharva", *fjäderhärva*.

Trärammen i en harva kallades för "trävirket", *trévärk* (-e) n. På pinnharvens ram satt på varje sida en vid märkla, placerad en bit från hörnet. I denna märkla hakade man då och då under här-

ningen fast en krok, med vilken man drog harven i önskat läge. Kroken kom särskilt till användning vid vändningarna. Att köra med harv hettes gjer harva "köra harvan".

Efter harvningen kunde åkern ytterligare slätas till med en harvpinräfsa, vilket kallades att "harva efter", harv é t.

Vält. Välten eller "bulten", som den kallades inom Råneå, var av ungefär samma konstruktion som i Nederkalik. Dess vanliga namn var "åkerbult", åkerbult (-n_o; -, -an)/m. Själva stocken benämndes bult (-n_o; 1, -an)/m. och gjordes av någon kvistrik tall, för att den inte så lätt skulle

spricka sönder. Ursprungligen torde "bulten" ha varit hel men senare tvådelad. Övran på stocken var anbragt en träram, ram (-en; ¹, -an) m. "ram", försedd med 'sits', sets (-n; ¹, -an) m. för körsvennen. Från bägge ändarna av stocken utgick en järn-axel, kallad "nål", nal (-a; ¹, -en) f., vilken löpte i ett "lager", läger (lägre; -, lägra) m., fastsatt antingen på "ramens" sidostycken eller direkt på skaklarna. Köra med vält = "bulta", bult (bùl₁te, bùl₂te).

Åkerbruksredskapen förvarades, så de icke användes, i redskapständer eller i något annat uthus. Starviga bönder kunde t.o.m. låta redskapen stå ute över vintern. Dylika utestående redskap ha i senare tid fotograferats av

Hushållningsällskapet's tjänstemän och med skulptikorn förevisats för bönderna vid lantbruksföredrag som avskräckande exempel på slarv med dyrbara redskap.

Höst- och vårplöjning.

All odlad mark benämndes "åker", äker (-y). En teg, på vilken något sädeslag, t. ex. korn, odlades, kallades "åkerstycke", åkerstjgg (-e; -, -a) n. Odlat område, på vilket hö frambringades, kallades "träde", träd (-e; -, -a) n. "Rovland", räv-
lät (-e; -, -a) n., och "pärland", pär-
lät (-e; -, -a) n. Voro beteckningar på områden, där rovor resp. potatis ("päror") odlades.

Plöja. I stället för riksspråkets 'plöja' använder rävenmälet ordet "välta", vält (vältte, veltte). Både höstplöjning och

vårplöjning förekom t. o. m. på samma hemman. Höstplöjningen verkställdes vid lämplig tidpunkt efter skördearbetets slut. Den måste vara avslutad, innan marken blev hårdfrusen. Någon fixerad tidpunkt för höstplöjningen fanns sålunda inte. — Plogen eller "välten" drogs vanligen av endast en häst. Samme man skötte både plogen och körningen. Då man plöjde vall eller myrmark hade man vanligen särskild rist, som kördes med en häst. Den skar sönder gräsmattan i skivor eller titor. Därefter körde man plogen, "ristvälten", med parhästar, vilken vände titorna. Var "ristvälten" själv försedd med kniv eller "rist", som kunde skära sönder denna gräsmattan, körde man endast med denna. "Ristvälten" sköttes av

en man och körningen av en annan (ofta en pojke). Särskilt vana hästar behövde dock ingen körsven. - Man beräknade vanl., att man kunde rista ett ett tunnland = 800 kv. fm. pr dag och "ristvält". Sällan lejde man någon vid plöjning eller annat jordbruksarbete. Svenske jordbrukare "gjorde arbetsbyte", d. v. s. den ene hjälpte den andre ett visst antal dagar, varefter den senare gjorde lika många dagsverken hos den förra. På samma sätt gjorde man även arbetsbyte med dragare.

Om marken var fuktig, så att plöjningen ej eller endast med svårighet kunde utföras, sådes den vara "sur", sur. Rännan, där plogen gått fram, benämndes "fär", fär (-a; ä, -en) f., vilket även kunde beteckna den lössekurna jordskivan.

'Plöja en fära' hetta velt i fär. Det plöjda fältet kallades riste lät (-e; -, -a) m. "ett ristat land"

Tegläggning. Plöjningen började varannan gång på mitten av tegen och varannan vid långsidorna av densamma. Började man "ristningen" på mitten av en vall, kallades det att "lägga ihop trådet", läg i haup trède, och började man vid sidorna, kallades det att "lägga sönder trådet", läg sönder trède. I förra fallet uppstod en förhöjning av på mitten av tegen, en rygg, som kallades "mittryggen", mitta rügen, i det senare en fära, "mittfäran" mitta fära. För länge sedan lade man ihop den första kiltan till högar, vilka efter plöjningen kördes ut på fältet.

III. Trädesbruk och gödsling.

Träda. Om träda = 3 trêd (-e; -, -a) n. Att träda = trêd (trêd, tret). För att hålla efter ogräset på trädan harvade man den en eller flera gånger med ärder el. harv. Under träddningen passade man på att bortskaffa stenar från åkern, antingen genom att gräva ned dem eller bända upp dem ur deras gropar och sedan köra bort dem på vintern. Större stenar eldade man sönder. Stenarna samlades i högar, stentrös, stenträns (-a; -, -en) f. på mindrevärdig mark eller lades till gårdsgårdar, "stenhagar", stenhöga (-n; -, -ran) m. Under trädesåret rensade man också diken eller grävde nya, om så behövdes. Luktiga sänkor i åkern kallades "surgrubbor", s^{ur}gräb (-a; -, -en) f.

Att dika hette døyk (døykt, døykt).
 Dikets sidor bestämdes genom att man skar
 sönder gräsmattan med spaden. Det kallades
 att "spada för", spöda för. Därpå togs
 torven bort, "ta av svälen", tä-a-svälm,
 och sedan grävdes diket färdigt. Dess slut-
 tande sidor kallades "släntar", slènt (-n₀;
 -an) m. Att göra dessa jämna och fina
 uttrycktes med "laga till släntarna", löga
 det slèntan. Dikets kanter benämndes
døykeskjänt "dikeskant" [kjænt (-n₀;
 -an)] tv. døykes-
 'Rensa diken' hette ränd op døyka el.
räns (gräu, räzm) op døyka. (räns =
 rensa, gräu = gro, räzm = rena). Större
 diken benämndes "gravar", gräv (-a;
gräv, grävän) f. utloppsdikey hette "ut-
 loppsdike", utlapsdøyk n. eller endast
 "utlopp", utlap (-e;
 -, -a) n. mera sällan

avloppsdikey, avloppsdöyk u. Dike, som markerade gräns mellan två ägor, kallades "rädikey", rädöy>k u. eller "linjedike" linrdöy>k. Diken omkring en åker benämnde man åkerdöy^{ka} "åkerdikena". Mindre fåra, varigenom vatten avleddes, kallades rinnet (-n; -an) m. För cirka 40 år sedan började man gräva täckdiken, täckdöy>k u. 'täckdikey'. Som täckdiksmaterial användes gårdsgårdsvirke. 3 till 5 slantar nedlades på diketets botten, varpå de täcktes med grans och torv. Därpå fylldes diket med jord. Tegelrör som täckdiksmaterial började komma i bruk för cirka 20 år sedan.

Den uppkastade jorden vid ett dikey benämndes döy^{kes} vall (-n; -an) m. eller döy^{kes} jänt (-a) f. "diksvall" resp.

dikesjord. Att skotta ut "dikesjorden"
kallades att möka ent d^ykesj^ard^a.
"Lägga igen ett dike" = möka at d^yke

Om ett dike hade god lutning,
så att vattnet hastigt rann undan, sade
man h^e tag önda br^a "det tar undan
bra".

Över diken lades enkla broar,
bestående av två eller flera tvärstockar,
"äsar", as (-n₀; [^], -an) m., och på dem
lagda plankor el. slantar, vilka utgjorde
körbanan. Dessa tillsammans kallades br^au-
v^erk (-e)n. "brovirke". Broar istadkom-
mos äv. därigenom, att diken på vissa
platser fylldes med smästen, sten br^au
[-i-, -en) f. 'stenbro'.
dyda. 'dyda' en åker hatte bⁱg (bⁱgd,
bⁱgt) "bygga". Om åkern var särskilt

fattig på ^{för}väternas nödvändiga näringsmedel, sådes den vara 'mager', mäger, el. skroym "skrin". - Gödsel benämndes dändz el. dijndz (-a) f. "dynga". Olika slags gödsel voro ködän dz "kodynga", hästdän dz "hästdynga" el. stäldän dz "stalldynga". Den hoptrampade färgödseln i en färkätte benämndes färgöt (-n; -, -en) m. "färgård". En gödselhög hette dändz häup. (-en; -, -an) m. "dynghop". Den samlade gödseln utanför ladugården eller gödselhuset betecknades med dändz käs (-a; -kösa, kösan) f. "dyngkas". Gödselvattnet äln, äl (-n;) m. samlades i en grop under eller vid sidan om ladugården. Den kallades älgräb (-a; -, -en) f. eg. "algrubba".

Rogödseln ansågs kraftigast, men även färgödsel ansågs "driva bra".

Om någon lägre belägen del av en teg
översvämnats av vatten på våren, göds-
lades den med fårgödsel, om sådan fanns.
Brunnen hästgödsel användes i trädgårdar,
särskilt på de rabatter, där man odlade
lök.

För att göra gödseln drygare
hackade man sönder grannis, "dorg", och
loro samt blandade den sönderhackade
massan med gödseln, varpå "al" östes
över alltsammans. Sedan fick gödseln
ligga och "brinna", tills den kördes ut på
åkern. Om det väckte dåligt på en myr-
odling på grund av att marken innehöll
"alun", ä h f, körde man dit ett lager
av sand och loroblandad jord.

Kalk och konstgödsel började
användas för 15 à 20 år sedan.

Gödseleköring.

"Köra gödsele" hetta t₃ier d₂ndza. [t₃ier, (t₃ied, t₃iet) 'köra']. Gödselu lassads på med en "dyngskovel", d₂ndzskävet (-ta; -, -ben) f., av trä. För ung. 50 år sedan började man använda grepar för samma ändamål. På vintern kördes gödselu på en "dyngsläde", d₂ndzsläda (-n; -, -ran) m., på vilken man ställt en fyrkantig "läda" (utan botten), vilken kallades "balkar", b₂tkan. Numera ställer man även större "balkar" på timmerkälkar och kör gödsele i dem. På sommaren forslades gödselu ut i s. k. "vickflake", v₂ik fl₂oka (-n; -, -ran) m., d. v. s. en k₂rra, vars flak kunde vickas ned, så att gödselu rann ut, när hästen drog k₂rran framåt. (Se fotografi!)

"Vicksflake".

karst öste man "alen" och spridde den med en stor träslöv, "alslöv", älsläv (-a; -, -en) f. "Allådan" töndes genom att en lucka i dess bakre del öppnades. Sedan man började man pumpa upp "alen" med en "alpump", älpump (-en; -, -an) m.

Kvinnor voro ofta syssel.

Gödsevattnet östes eller vindades upp ur "algropen" med en hink och töndes i ett kar eller i en särskild för ändamålet konstruerad "allåda", älåd (-a; -, -en) f., varefter det kördes ut på åkern. Ur

satta med att lassa på gödseln under
vårbruket. Senna kördes ibland ut på åk-
arna på hösten och lades i stora högar
eller spriddes redan på den första snön.
Ibland fick också gödseln ligga i lass ute
på åkern över vintern. Gödselkörning före-
kom naturligtvis också i stor utsträckning
på våren.

Endast öppen åker, ej vallar,
gödslades. "Sprida gödsel" hetta brørd ut
dönqza "breda ut dyngan". Om gödseln
lägat i lass på åkern över vintern, måste
man låta gödsellassen önsa plats, så att
tjälan kunde gå upp ur jorden, där lasset
lägat. Man skottade det därför gödselhögar-
na en smula åt sidan. Det kallades att
fjéka-a-dönqza "tjåla av dyngan".
Gödseln spriddes med "dynggrep", dönqz-

gräp (-e; -i, -a) n.

Gödselevattnet kördes mest ut på vallarna men även på åker och potatistand. Det måste på de flesta gårdar köras ut både på hösten och på våren, emedan "algruppen" var för liten för att mot-
taga "al" från ladugården under ett helt år. På hösten kördes "alen" vaul. ut på den första snön.

Gödsetn kördes ned i jorden med harv el. ärder, tjier nr dän-
gza "köra ned dyngan" eller plöjdes ned med plog, vält nr dän-gza, "välta ned dyngan".

IV. Vår- och höstsädd.

för / Det sammanfattande namnet för alla vårarbeten på åkern var "sä-
desand", sēsän (-a) f. - Om jorden var

lämplig att bearbeta, sådes den vara "bekvämlig", *br k w é m*. Motsatsen uttrycktes med *sur* 'sur', *härme ät* "hårdnat igen". 'Läd' heter *sed* (-a) f. eller *sès kär* (-e) m. "sådeskörn" = utsäde.

På sanka marker sådde man ibland på tjälén, *sä opa f g è tra n* "så på tjälén" [*sa* (*säd*, *sat*) 'sa']. Innan sävingen verkställdes, "slätades åkern till" med harv eller med "ab." Man körde snett över plogfårorna, för att harven skulle riva bättre. "Köra pinuharva el. sådesharva" = *f g ier p i n harva* el. *s è s harva*. En vända vid körning med något redskap kallades *3 fåyr* (-a; ¹, -e) m) f. "en föra". Vid harvningen brukade man med en hacka hacka sönder torvor på åkern, om sådana funnos.

Tör att angiva den tidpunkt, då sävingen borde börja, hade man dels en allmän och dels flera lokalt gällande regler. Man borde börja så, när "bjärklövet" var så stort som musöron. I Orrbyn hade man dessutom den regeln, att sädden borde påbörjas, när snösmältningen fortskridit så långt, att snön på ~~pa~~ Pälberget såg ut som ett "manfäl", manfel (-e; -, -a) n. "Fäl" = fotspår, fotavtryck.

I Rånbyn, Rånå sockens kyrkoby, hade man ett liknande märke. "När snön såg ut som en kossida på älobacken vid Kolmansgården", då var det tid att börja sä.

Sävingen skedde för hand och utfördes av kvinnor, vanl. husets värduwa. Utsädet bars eller kördes till åkern, beroende på avståndet från gården.

Såningskvinnan bar på vänstra armen en rund 'sådeskorg', sēs k^{är}g (-en; -, -an) m., medan såningen verkställdes med den högra. Sådeskorgen var gjord av asp, för att den skulle vara lätt. Sidorna utgjordes av en enda kring bottnen hopböjd, tunn läskiva, som kallades træu (-en; -, -an) m. "truv". Handtaget var också av trä, böjt över korgens öppning och fastsatt vid dess sidor. Det kallades gräpa (-n; -, -ran) m. Korgen rymde ungefär 3 kappor säd = ej fullt ett skäl. 1 tunn = 8 skäl.

Till ledning för såningskvinnan delades åkern före sådden upp i avdelningar s.k. "väner", väu n^{er} (-n; -, -an) m. genom att märken uppdrogos med foten eller genom att stakar sattes upp. - Radsåningsmaskiner kommo i bruk för c:a 30 år sedan.

Om osädda fläckar uppenbarade sig på åkern, sedan brodden kommit upp, sådes sävingskvinnan ha sätt sig en "likkista", löy k f s i s t (-a; -, -en) f., vilket ansågs båda söd. Sådana fläckar såddes, så snart sig göra lät, och säden myllades ned med en potatishacka eller en "harvpinne" sa."

Efter sävningen myllades säden ned med pinneharv eller "al", senare även med rullharv. Nedmyllningen kallades att "lösa ned säden", f s i e r n s e d a.

Under vårbruket hade man ingen särskild dagordning. Man arbetade praktiskt taget natt och dag.

Rovor ha endast sparsamt odlats och först i senare tid. "Lätta rovor" s e t r a e n [s e t r, s e t, s e t 'sätta';

råu (-a; -, -em). De sattes med maskin.
 Slampa och lin ha även förekommit i
 orden. Trädgårdar voro förr mycket sällsyn-
 ta.

"Lätta potatis" hetta sète pären
 [pär (-a; -, -em) f. "pära", 'potatis'. Potatisen
 sattes, när man sått kornet. Ursprungli-
 gen sattes den med spade men senare
 med ett slags irder, som kallades pärät
 eller stakät m. "päral" el. "stockal". Då
 man satte potatis med "päral" lämnades
 varannan el. var tredje fåra tom, fäym-
fär (-a; -, -em) f. "tomfär". De färar, i vilka
 potatisen sattes, kallades "pär färar", pär-
fär f. Potatis, avsedd till utsäde, benäm-
 des sèspären f. "sèdespotatisarna". Voro
 dessa stora, skar man sönder dem i
 lämpliga delar för att spara på utsädet.

Man måste dock tillse, att varje del hade minst ett "öga".

Potatisen kupades ung. vid midsommar med "3-kloal." Förr rensade man "potatislandet" med händerna, men nu hackar man dem med potatishacka en el. två gånger på sommaren. Hacka = grêft (grêfte, grêfte) "gräfta".

Rovorna gallrades, sedan plantorna blivit tillräckligt stora, gåler råmen 'galla rovor' (gäler, gätra, gätra).